

A MAGYAR GAZDÁK BANKHITELKÉPESSÉGE.

A magyar gazdának roppant csekély hitele van az angol, francia, német, vagy amerikai gazdához viszonyítva. Ezek a legtöbb esetben bankhitelképesek, a magyar gazda nem az. Tekintve a bankhitelképeségre vonatkozó uralkodó nézeteket, nagyon merész kívánságnak is tetszhetik, hogy a magyar gazda bankhitelre aspiráljon. Pedig hát a dolog nem oly absurdum, mint a milyennek első tekintetre látszthatnék.

A banktörvény szerint a budapesti igazgatóság van hivatva a hiteleket megállapítani az egyes cégek részére, a magyar állam egész területén. Attól bizony ne várja senki, hogy a hitellajstromokba a gazdákat is felvegye derüre-borura.

De hát helyes-e az, hogy kilencz budapesti kereskedő határozhasson a felett, hogy ki lehessen bankhitelképes az egész országban? Bizonyára nem.

És ha így nem mindenben illetékes kezekbe van letéve a jog, hogy határozzanak a bankhitel felett, ama néhány ember nézete nem is lehet irányadó a tekintetben, hogy ki részesíttessék, ki ne, bankhitelben.

Nézetünk szerint, a törvényhozás nem azért ruházta a *jegy-monopoliummal járó roppant nagy üzleti hatalmat* egy részvénytársaságra, hogy ez kilencz embert a hitel korlátlan urává tegyen az egész országban; hanem megadta e monopoliumot azért, hogy az abból nyert eszközökkel *olcsó bankhitelt nyerhessen mindenki, aki arra érdemes.*

Az lehet hát csak a kérdés, képzelhető-e, valóság-e, hogy vannak Magyarországon gazdák, a kik bankhitelre érdemesek. Hogy vannak és lehetnek, ki vonhatná ezt kétségbe? . . . Elvben tehát a gazda nem lehet a bankhitelből kizárva. És ha nincs kizárva, akkor

azon kell lenni, hogy a *gyakorlatban is megadassék mindazon gazda részére a bankhitelképesség, a költségek méltán megilletet.* Egy év lefolyása alatt határozni kell az osztrák-magyar banknak a felett, hogy minő módosításokkal kérje a törvényhozástól szabadalma meghosszabbítását. Most tehát nemcsak jogos, hanem a tényleges viszonyok által indokolt is, hogy a gazdaközönségnek azon része, mely a bankhitelképességre igényt tarthat, e jog megadását requirálja is a maga részére. És a bank ezzel szemben nem követelhet mást, mint azt, hogy ama jog oly feltételekhez köttessék, a melyek elegendő biztosítékot nyújtanak az iránt, hogy a bank nem fog megkárosíttatni.

Midőn tehát elvi akadály nem forog fenn a bankhitelképességnek a gazda számára leendő megadása tekintetében, a feladat csak az : hogy a kellő garancziákról történjék gondoskodás. Ennek meghatározása már technikai feladat. Mindenekelőtt is meg kell követelni, hogy az illető gazda pontos könyveket vigyen, a melyekből vagyoni állása világosan kitűnjék ; s aztán oly rendezett viszonyokkal kell bírnia, hogy fizetőképessége iránt kétség ne foroghasson fenn.

Mivel pedig a bankhitel rövid időre adatik; tartozzék a gazda, ha megkívántatik, már előre is kijelölni azon jövedelmi forrást, a melyből lejáráó tartozása kifizetésére a pénzt előteremtheti. Ez más szóval annyit jelent, hogy az értéknek, a melyből a váltó ki fog fizettetni, tényleg már meg kell lenni gazdaságában, úgy hogy a váltót áruváltónak lehessen tekinteni ép úgy, mint azon kereskedő váltóját, aki társának a váltót a vett portékáért fizetés gyanánt adta.

Ezen elmélet gyakorlati alkalmazásánál önként értetődőleg bizonyos latitude-nek kell lenni fenntartva azok számára, a kik egyfelől az illető gazdának a hitellajstromba való felvételénél, másfelől az egyes benyújtott váltók leszámítolásánál határozatot hozni hivatva vannak. E latitude a gyakorlatban azt jelenti, hogy az illető fiókgazgatóságának oly kiterjedt hatáskörrel kell bírnia, hogy a hitelek engedélyezésénél tekintetbe vehessen minden oly momentumot, a mely a fizetőképességre nézve befolyással lehet. S ezt már nem is lehet paragrafusokban kimeríteni. E kérdést egyébiránt alantabb a bankszervezet reformjánál kifejtem. Itt előbb azt kell

indokolnom, hogy miért szorul a magyar gazda a bankhitelre s miért nem elegendő számára a jelzáloghitel.

A jelzáloghitel megszavazásánál, éppen mivel az hosszú időre szavaztatik meg, a gazda személyében rejlő tőke, az ő szorgalma, takarékosága, ügyessége egészen számitáson kívül esik, mert az üzlet legombolyítására szükséges hosszú idő végét a gazda legtöbbször esetben el sem éri. S mivel a személyben rejlő garancia elesik, azzal együtt elesnek azon értékek is, a melyeket az illető gazda vagy utódai elkölthetnek. Ezért a megszavazott hitel mindig csak egy kis részét képezheti azon értéknek, a melyet az illető gazda jelzáloggal terhelni akar. Sem instructio, sem gazdasági épületek, de még a roppant értéket képviselő fakincsek sem fogadtatnak el fedezeti alapul. Ugy hogy a gazda jelzáloghitellel vagyonának *egy ötöd részére* is alig kap kölcsönt. A nagy jövedelmet hajtó intensiv gazdálkodásra való átmenetelről ily körülmények közt álmodni sem lehet.

A gazdának tehát épugy szüksége van személyes hitelre, mint más üzletembernek, aki éppen vállalkozási szelleme által tudja megtermékenyíteni a tőkét.

Vegyünk csakegy-két esetet a gyakorlati életből. X. gazdának nagy *kendertermése* van, melyet gőzgéppel szeretne munkálni. Ha nincs személyes hitele, ily gépet nem is vehet, mert jószága jelzáloggal már meg van terhelve. Pedig üzleti könyveivel kimutathatja, hogy a gép árát kifizetheti, mihelyt kendertermését értékesítheti. A gépgyáros távol lakik tőle s nem ismeri; váltóra is hajlandó volna ugyan a gépet eladni, de csak oly feltétel alatt, ha a gazda acceptjét honorálja a bank. De ha a gazda aláírására nem adnak semmit, a vételből sem lesz semmi. A gazda kénytelen termését drága kézi erővel kidolgoztatni, így tiszta jövedelmének jó része veszendőbe megy s marad minden a réginél. Ez a tényleges helyzet. Az újítás abból állna, hogy a gazda kieszközölhetné üzleti könyvei alapján a hitellajstromba való fölvételt. Ekkor egyszerűn megírhatja a gyárosnak, hogy acceptje készpénzzel egyenlő; a váltót a gyárosnak csak girálni kell s az a bankban a rendes disconton leszámittatik. A gazda így megkaphatja a gőzgépet, kendertermését azzal kikészítheti s még lejárat előtt el is adhatja, úgy hogy mire váltója lejár, ki is fizetheti. S e mellett többféle hasznót érhet el. A gőzgépnek időközben gazdaságában más célra is hasznát veheti,

csonttűzésre, a rendelkezésre álló korlátolt kézi munkaerőt, mely különben le volna kötve, másfelé használhatja, például trágyázásnál; s ekként *egész gazdaságát magasabb színvonalra emelheti.*

Mindez a bankhitelen fordul meg. S ez nem egy elszigetelt eset, hanem ilyen ezer meg ezer előadja magát. Ha a gazda tudja azt, hogy a számára is megnyílnak a bank pénztárai, akkor *egész üzleti tervét* mindjárt máskép csinálhatja, mint ha acceptje nem tekintetik bankképesnek. Az okszerű gazdaságban roppant nagy szerepet játszik a készpénz. Egy jószág, mely elégtelen instructió mellett alig jövedelmez valamit, kellőképp instruálva tízszeres tiszta jövedelmet is adhat. Ezt a tanult gazda mindjárt az üzleti terv készítésénél kiszámíthatja. Ha a pénzhiány nem akadály, akkor intenzívvé lehet tenni a gazdaságot. *Az intenzívebb gazdálkodás több kéznek ad munkát és keresetet s az egész környezetet gazdagíthatja.*

Erre is hozok példát. Y. gazda idáig csak magtermelést üzött, s azt is igen primitív módon, mert nem volt pénze arra, hogy földjét jobban megmunkálhassa. Volt egy nyomásban 10 hektáron őszi buzája, egy másik nyomásban 5 hektáron rozs és 5 hektáron tavaszvetése: árpa, kukorica stb., 10 hektárt pedig ugarnak hagyott, s ez képezte a harmadik nyomást. Intenzívebb gazdálkodást nem mert folytatni, mert nem volt ahhoz való ereje.

Azon a vidéken a len pompásan megterem, kedve volna tehát instructióját szaporítani s az ugar felét lóhere után *lenmagtermelésre* fordítani. Üzemterve a tett kísérletek után rávezette, hogy egy hektáron legalább is 10 hl. lenmagot nyerhet, melyet métermázsánként 10 frtjával értékesíthet, s még azonkívül a len szárát is értékesítheti hektáronként legalább 20 frtjával. Bruttó jövedelemként tehát az ugarba ment föld feléből, mely eddig ugyyszólván semmit nem jövedelmezett, kilozhat 12 hl., vagy 756 kilogramm lenmag után hektáronként 75 frt 60 krt és 20 frtot a lenszárakból, — együtt 95 frt 60 kr; s az öt hektáron 478 frtot.

De hogy üzlettervében ezen változtatást keresztülvihesse, vásárolnia kellene egy pár ökröt 200 frton, egy extirpatort 100 frton s egy vasgyűrű-hengert 100 frton. Összesen tehát 400 frtot kellene kölcsön vennie. Ha a pénzt olcsó kamatra megkaphatja, a terv valósággá lesz. A vidéki pénzintézet hajlandó is volna neki a pénzt megadni, ha tudja azt, hogy a váltót a bankfiókban nyereséggel vizleszámítolhatja. De most erre nincs kilátás, a bank a gazda

aláírását nem veszi semmibe, csak a pénzüintézet aláírására ad valamit; de ez az egy aláírás neki nem elegendő. A vidéki pénzüintézet a váltót csak egy más vidéki pénzüintézetnél escomptirozhatja, 8 kamatnál olcsóbban nem; tehát ha azt akarja, hogy a váltón még nyeresége legyen, legalább is 9 kamatot fog kérni a gazdától. Így az a tény, hogy a gazda acceptje nem bankképes, ha a bankkamatláb 4%, és egy százalék a vidéki intézet haszna, négy százalékkal, ha 4½, három egy félszázalékkal megdrágítja a hitelt számára.

A drága pénz a gazdát meggondolóvá teszi s marad minden a réginél. De *mihelyt a gazda acceptje bankhitelképes, a haladásra az ösztön meg van adva s a gazda, a kinek harmincz hektár földje van, a következő évben már 478 frttal többet fog produkálhatni, mint termelhetett addig, míg aláírása nem volt bankhitelképes.*

És ez nem vérmes számítás, mert az üzentervnek úgy kell előirányozva lenni, hogy „in the long run“ csak kellemesen lehessen csalódnai, azaz, a jövedelem lehet több, de nem kevesebb.

És itt még nincs is megállapodás, mert a lenszalma hektáronkint itt még csak 20 frttal van számításba véve, tudniillik fel van tételezve, hogy a gazda ezt azon módon nyersen eladja a legközelebb eső lenkikészítőnek. Azonban csakhamar rájön a gazda, hogy a lenszalmát jobban is lehetne értékesíteni, ha azt maga kiáztatja és ki dolgoztatja.

De ha gazdasága üzentervébe már ezt a pozitíot is be akarja venni, akkor a következő évben mesterséges lenáztatót kell készítenie s lentörögépet vennie, és szalma helyett kikészített lent eladnia. Olcsó bankhitel mellett erre is könnyen rá szánhatja magát. A lenszárakból ekkor hektáronkint 40 frttal, öt hektáron tehát 200 frttal több bruttó jövedelme lehet. A bankhitel által elért haladás az előbbeni állapothoz képest e 30 hectárral bíró gazdánál most már 678 frttal nagyobb termelési eredményre vezetett.

Azután rá fog jönni ez a gazda arra is, hogy voltaképen nem egészen okszerű neki a lenmagot eladni, okosabb dolog lesz, ha a magot olajjá ütteti, és az olajpogácsát etetésre fordítja. Most tehát be fogja venni ezt is üzentervébe. S ekkor *egész gazdasága át fog alakulni. Előtérbe fog lépni a hus és tejtermény előállítás a s a magtermelés mindinkább háttérbe fog szorulni. S az így elérhető többlet már ezer frtot is meghaladhat.*

Ha tehát a gazda bankhitelképességet nyer, akkor néhány

év alatt azon a földön, a mely most holdankint brutto alig jövedelmez 20—30 frtot, képes lesz 100—200 frtot előállítani. Igaz, hogy e mellett a regie-költségek is roppant nagy mértékben fognak szaporodni, de azért tiszta jövedelme is legalább három-négyszer akkora lesz, mint volt idáig.

Ami a *regie-költségek szaporodását* illeti, ezeknek legnagyobb része a *környék javára* válik. Egy hektár lentermesztésénél a trágyaszórás, szántás, boronálás, vetés, gyomlálás, tépés vagy aratás, maglehántás vagy cséplés, stb. annyi munkás kezét foglalkoztat, hogy ezekre már a termelési költségnek körülbelül felét kifizeti a gazda. Aztán az áztatásnál, törésnél szintén sok pénz kimegy a közép közé; hasonlólag az olajverésnél. Olajütőt legezészerűbb több kisebb gazdának együtt, szövetkezet útján felállítani. S maga az ily szövetkezet is igényt tarthat bankhitelre.

De az már most a kérdés, hogy *ki legyen illetékes a hitelképességet megítélni?* S e kérdés a *bankszervezet reformjához* vezet minket. A váltócensurokat most az ipar és kereskedelmi kamarák hozzák javaslatba s a kinevezés az igazgatóság, illetőleg a főtanács által történik. A gazdaközönség a maga embereit még be sem ajánlhatja. E helyzetben is változtatni kellene. Arra, hogy a *mezőgazdasági érdekek is képviseltetést nyerjenek a bankban, szükséges volna vagy a gazdasági egyesületeket újjászervezni, vagy mezőgazdasági kamarákat felállítani,* és ezeknek a szavát is meg kellene hallgatni akkor, midőn az forog szóban, hogy ki képviselje a mezőgazdasági érdekeket a bankban.

És nemcsak a központban, hanem a *vidéken* is kellene oly közegeknek lenni, akik a hiteligenyek kielégítésénél a gazdák érdekében befolyhatnak. E végből szükséges volna, hogy a *bank szervezetét sokkal nagyobb mértékben decentralizálják,* mint a hogy az most van. Az igazgatóságok hatáskörét a vidéken ki kellene szélesíteni. Minden bankfióknak részben önálló igazgatóságot kellene adni, mely a számára kijelölt területen az illető fiók részére a budapesti igazgatóság által megállapítandó dotaczióból meghatározná az igénybe vehető hitelt az egyes czégek és személyek részére. Most e jog az osztrák-magyar bankról szóló törvény 40. cikke értelmében a budapesti igazgatóság hatáskörébe esik. Önként értetődőleg a változtatásnak megfelelőleg a *birúk kinevezésére is ki kellene terjeszteni a helyi igazgatóságok kinevezési jogát.* S a vidék gazdasági

egyesülete lehetne hivatva arra, hogy a censorok kinevezésére az ipar és kereskedelmi kamarával együtt a candidacziót megtegye. Akkor aztán a váltócensorok között a mezőgazdaságnak is volna legalább egy képviselője minden bankfiókban.

Hogy pedig a bank az irányában támasztható hiteligényeknek megfelelni képes legyen, a Magyarország részére rendelkezésre bocsátott összeg tekintetében azon határozatot kellene az új szerződésbe foglalni, hogy a *magyarországi jegyforgalomnak megfelelő érczalap* (quota-szerű arányban különválasztva) a *budapesti főintézetnél őrizendő*, s illetőleg az egyes magyar fiókok közt a dotacziók arányában osztandó fel és a bank köteles érzékészletét oly arányban növelni, amint a szükség megkívánni fogja; amit természetesen könnyen eszközölhet, mivel a jegykibocsátás monopoliumát az egész magyar korona területén továbbra is megtarthatná, s a 84. cikk zárpontja úgy is kimondja, hogy „ha a tapasztalás azt mutatná, hogy a megállapított csak bankszerűleg fedezett bankjegymennyiség elégtelen, a bank jogában áll, tényekkel indokolandó javaslatait a kormányok elé terjeszteni és azoknak alkotmányos tárgyalását kívánni.“

Igaz, a magyarországi üzletnek a jelzett módon való kiterjesztése és önállósítása némileg növelné a bank regie költségeit. De ezen költségek bőségesen megtérülnének az által, hogy *minden egyes bank fióküzlete igen jelentékenyen emelkednék*, s a nagyobb forgalom önként értetődőleg többet is jövedelmez. Nehézségek tehát ebben az irányban nem merülnének fel a részvényesek részéről sem, mivel azok is csak örömmel láthatnák a banküzletnek a jelzett módon való kiterjesztését.

A gazda bankhitelképessége mellett a *jelzáloghitel* is fontossággal bír. S itt az a kérdés merül fel, vajjon az osztrák-magyar bank megtartsa-e továbbra is jelzáloghitel üzletét, s ha igen, szükséges-e e tekintetben és minő változtatás. Igaz, a jegybank üzlettel a jelzáloghitelüzlet nem nagyon összeegyeztethető. De ha már egy banknak olyan kiterjedt jelzáloghitelüzlete van, mint az osztrák-magyar banknak, ezt megszüntetni nem volna opportunus. Ha pedig megmarad a bank jelzáloghitel üzlete, ezt is dualistikus alapon a banknak Magyarországhoz való állásával összhangban kell újjászervezni.

A magyarországi jelzálogüzletet külön kellene választani az osztrák jelzálog üzlettől, úgy, hogy a magyar kölcsönökről kiállított záloglevelek a budapesti igazgatóság hatásköre alá tartozzanak. Azért tehát a jelzáloghitel alapszabályait is egészen át kellene dolgozni. Az üzletvezetés nem maradhatna többé a főtanács kezében, hanem meg volna osztandó a bécsi és budapesti főigazgatóságok közt. Központosítva legfeljebb a bankzáloglevelek kiállítása maradna.

MUDRONY PÁL.